

ФАКТОРИ ВПЛИВУ НА МІЖНАРОДНУ МІГРАЦІЮ РОБОЧОЇ СИЛИ

Анотація. У статті розглянуто еволюцію основних теорій, що пояснюють трудову міграцію населення, запропоновано систему факторів впливу на міжнародну трудову міграцію. Особливу увагу приділено аналізу чинників зовнішньої трудової міграції населення України на основі використання основних положень теорії «притягання-виштовхування».

Ключові слова: міграція населення, ринок праці, трудова мобільність, якість життя.

Аннотация. В статье рассмотрено эволюция основных теорий, которые объясняют международную трудовую миграцию, предложено систему факторов влияния на международную трудовую миграцию. Особое внимание уделено анализу факторов внешней трудовой миграции населения Украины на основе использования основных положений теории «притягивания-отталкивания».

Ключевые слова: миграция населения, рынок труда, трудовая мобильность, качество жизни.

Annotation. The article reviews the evolution of the main theories that explain the labor migration system impacts on international labor migration are shown. Particular attention is paid to the analysis of external labor migration factors in Ukraine based on the use of the basic tenets of the "push and pull factors" theory.

Key words: labor migration, labor market, labor mobility, quality of life.

Вивченню різноманітних аспектів трудової міграції присвятили свої наукові праці І. Гнибіденко, В. Куценко, Е. Лібанова, О. Малиновська, О. Осауленко, Т. Петрова, С. Пирожков, О. Позняк, І. Прибиткова, М. Романюк, М. Семикіна, О. Хомра, О. Ярова та ін. Проблема зовнішньої трудової міграції населення України знайшла своє відображення і у працях зарубіжних дослідників, таких як С. Годінгс, М. Левін, Н. Попсон, Ж. Сернік, А. Счепанікова, К. Циммер та ін. Однак, незважаючи на істотний внесок перелічених вчених у вивчення особливостей зовнішньої трудової міграції населення України, зазначена проблема все ще залишається малодослідженою та гостро постає перед українським суспільством.

Метою статті є аналіз чинників зовнішньої трудової міграції населення на основі використання положень теорії «притягання - виштовхування» (push and pull factors).

Класичні підручники стверджують, що фактори виробництва, так і як праця та капітал, переміщуються туди, де вони можуть отримати найбільший прибуток, і можливо саме в цих місцях відчувається нестача в цих ресурсах. На противагу некваліфікованій робочій силі, низько технологічним засобам виробництва та капіталу, висококваліфікована робоча сила, що уособлює собою людський капітал, рівень освіченості працівників, скупчення майстерності та здібностей, буде приносити більш високий економічний результат там, де все, що було перелічено вище є в надлишку, а не являється рідкістю. Це пояснює скупчення талановитих та одарених особистостей у великих містах, де їх здібності не виявляються рідкістю, проте тим не більше, будуть високо оцінені. Усвідомлення зростаючої корисності розвитку людського капіталу, в галузях, де це вже призвело до накопичення змін, наводить на думку, що уряди держав мають усіма зусиллями прагнути до прискорення росту та скороченню територіальних розбіжностей в стандартах рівня життя населення. Проте, значна частина політиків більшості країн, що розвиваються (особливо це відноситься до країн Африки та півдня Сахари), певно занепокоєні зростанням безробіття у містах, перевантаженістю міського транспорту та інших міських служб, соціальною напругою у життєво важливих, з економічної точки зору сферах, а також проблемою «втечі мізків». У результаті, багато країн все ще зберігають обмеження на переміщення населення. Навіть явні або не явні обмеження, хоча і не являються ефективними у стриманні міграційних потоків населення, тим не менш, створюють непотрібне напруження та витрати втрачених можливостей економічного зростання та скорочення відмінностей в стандартах рівня життя населення.

Варто мати на увазі три наступні обставини:

- Факти, що стосуються міграції робочої сили носять випадковий та непередбачуваний характер. Не дивлячись на те, що питання міжнародної міграції утримуються в центрі уваги мас-медіа, досить значні маси населення переміщуються між різноманітними населеними пунктами в середині країн, і не з сільської місцевості в міста, а з економічно відсталих районів – в більш розвинуті міські. Не дивлячись на те, що процес переселення населення у великі міста набирає темпи, особливо у Південній та Східній Африці, найбільш значимі приклади внутрішніх переміщень в країнах, що розвиваються пов'язані з походженням населення із відсталих сільських місцевостей, таких як західна Кенія та Біхар в Індії в найбільш розвинуті сільськогосподарські райони, такі як Центральні високігірні райони та Пенджаб, при цьому більша частина міграційних потоків носить тимчасовий характер. У випадках, якщо люди переміщуються через кордони національних держав, вони не віддаляються на дуже великі відстані. Більша частина міграційних процесів відбувається в середині світових регіональних об'єднаннях держав, що особливо справедливо стосовно країн, що розвиваються [8, с. 259-260].

- Процеси переміщення капіталів та робочої сили стимулюються вигодами від агломерації. Більш ранні роботи по теорії міграції базувались на положенні про надлишок робочої сили, фіксованих «екзогенних» темпах росту, та створенні робочих місць, - всі ці концепції розглядали виїзну міграцію висококваліфікованого населення як фактор, що завдає травм та економічних втрат. Згідно з новими теоретичними поглядами міграція, що обумовлена дією економічних сил, являє собою позитивний і селективний процес.

- Політичний виклик полягає не в тому, як відгородити домогосподарства від необхідності переміщення, а в тому як відгородити їх від невинуватого переміщення. Замість того, щоб боротися з агломерацією економік, що насувається на працівників та їх сім'ї, ряди повинні направити свої зусилля на знищення тих причини, що штовхають людей до того, щоб залишати свої рідні місцевості. Вирішуючи дані питання вони можуть підвищити якість міграції та прискорити економічне зростання. Переміщення робочої сили, спричинене дією економічних причин призводить до концентрації великих мас населення та найбільш здібних людей в окремих місцях і надалі буде сприяти додатковим вигодам агломерації в цих місцях та негативним наслідкам перенаселення [5, с. 182-183].

Обмеження на відтік капіталу, робочої сили та товарів розділило світову економіку в період між двома світовими війнами, проте глобалізація, що досягла максимального рівня після закінчення холодної війни в 1990-ті рр., поклала кінець обмеженням та сприяла інтеграції світової економіки. Виросла мобільність капіталів як всередині країн, так і за їх межами. Мобільність міжнародної робочої сили, особливо некваліфікованої знову почала набирати силу. Але при цьому прискорилися процеси переміщення населення всередині країни. Таким чином, за останній сто років зменшилась відстань, на яку переміщуються потоки робочої сили, проте бар'єри при цьому не тільки збільшилися (з'явилося більше кордонів), але неминуче стали більш тяжкими для подолання (виникло більше обмежень).

Склалася достатньо стійка тенденція до переміщення робочої сили між країнами-сусідами, особливо це стосується міграції в напрямку Південь-Південь. Міграція робочої сили має місце в основному між тими країнами, що мають спільний сухопутний кордон. В той час, як 30% іммігрантів в США, 20% у Францію та 10% в Німеччину прибуває з країн, з котрими є спільний кордон, 81% іммігрантів в Кот-Д'Івуар, 99% в Ісламську республіку Іран та 93% в Індію прибуває з сусідніх прикордонних країн.

Міжнародні мігранти схильні залишатися всередині свого регіону, в сусідніх країнах, особливо це стосується країн, що розвиваються, та найбільше спостерігається на прикладі країн Африки, на південь від Сахари. Транскордонна міграція всередині субрегіональних утворень сусідніх країн має чітку направленість в ті країни які слугують своєрідним локомотивом економічного розвитку в країнах, що розвиваються. Це Кот-Д'Івуар в Західній Африці, Таїланд для країн регіону Великого Меконгу та Південної Азії та Аргентина для Болівії, Чилі, Парагваю та Перу. Проте справа не тільки у відстанях міграції. Відмінності у різновидах мов та культур також є вирішальними у виборі місця призначення міжнародної міграції робочої сили, котра майже наполовину направлена в країни зі схожими мовами. Звичайно мовна схожість та інші культурні особливості посилюють ефект близькості [2].

Швидкий розвиток телекомунікацій та інших форм технологій та засобів зв'язку призвів до розподілу понять мобільності людського капіталу та мобільності робочої сили. З тенденцією, що має схильність до прискорення, велика частина обладнання, що експлуатується промислових підприємств та галузей заможних країн, концентрується в т.з. офшорних зонах, за кордонами цих країн, в країнах з низькими та середніми прибутками, де людський капітал значно дешевше. Те, що почалося з експорту послуг з індійського штату Бангалор стосовно розробки та підтримці програмного обладнання фірм та компаній по всьому світу, переросло в розквіт торгівлі послугами, що потребують широкої

професійної підготовки від звичайного обслуговування клієнтів комунікаційних систем – особливо з таких країн, як Індія та Філіппіни, де широко розповсюджена розмовна англійська мова – і до складання фінансової звітності та комп'ютерного обслуговування. Поки що це ще не зовсім тотожне явище з експортом «незримого» людського капіталу по телефонним лініям або по Інтернету, котрий би замінив некваліфікованих працівників. Проте, з появою можливості розподілу людського капіталу та праці, інформаційні та комунікаційні технології забезпечать в майбутньому підвищення мобільності кваліфікації, що примірятиметься до населення.

Мобільність робочої сили: результати вивчення поколіннями аналітиків.

Мобільність робочої сили та добровільна міграція з економічних причин, являють собою людський компонент явища агломерації. Стосовно компаній, локалізації та урбанізації економік, то вони виникають як наслідок обміну інформацією між людьми при безпосередньому спілкуванні. З тієї ж причини, людина більш ефективно працює, коли знаходиться в оточенні інших людей, особливо це відноситься до особистостей з більш високою кваліфікацією. Процеси міграції та агломерації заохочують один одного. Матиме ж місце агломерація в найбільш розвинутих частинах будь-якої географічної місцевості, в найбільш розвинутих областях країн, або ж в найбільш розвинутих країнах регіону, людський капітал направлятиметься в найбільш розвинуті регіони. Міграція являється засобом, за допомогою котрого людина, що вклала кошти в освіту та здобуття будь-якої кваліфікаційної професії, має змогу відшкодувати свої капіталовкладення [8, с. 461-462].

Ріст прибутку за рахунок економії в масштабах виробництва, а також зовнішній економічний ефект від освіти кластерних зон – особливо пов'язаних з переливом людського капіталу, зробили явними та відчутними результати у зростанні та добробуті, що підтвердило позитивний результат від заходів, що сприяли переміщенню робочої сили із інших в більш розвинуті райони. Зростаючі розміри потоку переселенців із сільських районів в міста виявилися скоріше позитивним фактором для економічного зростання та конвергенції рівня добробуту, а не загрозою руйнування, що нависла над людством. Вигоди від освіти кластерів не втратили свого значення, перейшовши з місцевого рівня на національний. Погляди економістів на те, що мотивує населення на переміщення, і що значить таке переміщення, мають свої витoki з теорій економічного зростання та конвергенції. Будучи вираженими у вигляді класичних схем, або в моделі «ендогенного зростання», що передбачає свободу людей в переміщеннях, теорії все ж приходять до конкуренції, щодо рівня заробітної плати в різних районах проживання. Оскільки більш висока оплата праці в місцях слідування мігрантів відображає початкове скорочення зайнятих по відношенню до величини капіталу, або більш високі затрати капіталу на одного працівника, то приток нових мігрантів буде сповільнювати накопичення капіталу в перерахунку на одного працівника та зростання заробітної плати. І навпаки, в місцях, котрі покидають мігранти, накопичення капіталу на одного зайнятого буде зростати по мірі вибуття, збільшуючи таким чином темпи зростання заробітної плати для працівників, що залишилися на місцях. Передбачалося, що в результаті такої дії такого механізму буде відбуватися вирівнювання життєвого рівня [4, С. 117-119].

Першу теорію трудової міграції виникли при аналізі економічного зростання в країнах, що розвиваються. Ці теорії розподіляли економіки, що розвиваються на не традиційний аграрний сектор та сучасний аграрний сектор, що сконцентрований у містах. Основна ідея полягала в тому, що з економічним розвитком, особливо з прогресивною механізацією сільського господарства, обов'язково виникає надлишок робочої сили в сільському господарському секторі. Проте в зростаючому та розвиваючому промисловому виробництві такого надлишку не виникає. Таким чином, в сільськогосподарських районах кожний додатковий працівник, не залежно від його здібностей або отриманої освіти, буде мати нульову граничну продуктивність, а в промисловості кожний потенціальний робітник буде мати позитивну граничну продуктивність. Це створює розрив в прибутках та стимулює робочу силу мігрувати із аграрних районів в міста в пошуках роботи в промисловому виробництві. Така міграція буде продовжуватися до тих пір, поки «приховане безробіття» в сільськогосподарських районах буде поглинатися промисловим сектором у містах.

Переміщення із аграрних секторів в міські райони розглядався як бажаний фактор, допоки супроводжувався економічним зростанням. Модель видів міграції Тодаро розглядає наслідки, до яких це призвело. Модель передбачає, що при прийнятті рішення щодо переїзду, мігрантами керує порівняння очікуваних майбутніх прибутків, котрі б вони могли отримати в містах та вдома, в сільських місцевостях, приймаючи до уваги реальні витрати переїзду та витрати на пошук роботи. Ключовим моментом ранніх моделей Тодаро, являлось припущення, що темпи зростання економіки – завдяки підвищенню рівня безробіття в галузях сучасного промислового виробництва будуть постійними і

можуть використовуватися як незалежна величина при складанні моделі. Класична схема при темпі економічного зростання, що визначається зовнішніми факторами, та постійній величині рівня безробіття в галузях промислового виробництва пояснювала зростаючий рівень безробіття серед міського населення в містах типу Найробі. Проте це також породило явище, що було названо парадоксом Тодаро: будь-які міри направлені на покращення урбанізованої економіки призводять до збільшення безробіття серед міського населення, тому що ці покращення спричиняють зростання міграції з сільських районів у міста [4, с. 259-260].

Небагато з економічних концепцій, спричинили такий вплив на відповідальних політиків в країнах, що розвиваються, як ці перші теорії трудової міграції. У всіх країнах, що розвиваються, проте особливо в Південній Азії та країнах Африки на південь від Сахари, парадокс Тодаро сприяв суворим обмеженням на переміщення робочої сили. Модель Тодаро передбачувала, що заборона на внутрішню міграцію населення більше певного рівня, що забезпечував повну зайнятість в галузях промисловості сприяв би росту національного добробуту, так як випуск продукції в двох головних секторах економіки – промислового та сільськогосподарському, підтримувався би на оптимальному рівні.

В кінці 1970-х початку 1980-х економісти стали ставити під сумнів класичні концепції, підкреслюючи слабкість моделі Тодаро, як такої, що не здатна вловити динамічний характер переміщення робочої сили. Вона зводила до мінімуму такий фактор, як різну ступінь схильності до ризику у потенційних мігрантів. Вона не враховувала відмінності в отриманій освіті і то, як це відображується на здатності знайти роботу. Вона ігнорувала можливі мотиви та характеристику домогосподарств. І на останок, теорія нехтувала можливостями для мігрантів знайти роботу в міській інформатизованій економіці, можливістю стати силою притягання, що діє самостійно, незалежно від сектору промислового виробництва.

Теорія факторів «притягання-виштовхування» була розроблена англійським вченим Ернестом Равенштайном, який одним із перших почав досліджувати міграційні процеси [7, с. 79-83]. На основі даних перепису населення в Англії та Уельсі він сформулював у 1889 р. «Законои міграції населення». Равенштайн дійшов висновку, що міграцію населення можна пояснити дією чинників «притягання-виштовхування»: несприятливі умови на одній території (жорстке законодавство, надмірні податки і т.д.) «виштовхують» людей з їх місця проживання, а сприятливі умови, створені на інших територіях, «притягують» їх. Відповідно, всі чинники, які обумовлюють міграцію, він поділив на внутрішні (чинники виштовхування) та зовнішні (чинники притягання). Законои міграції, сформульовані Равенштайном, полягали у такому: основна причина міграції населення - кращі економічні умови в іншій місцевості, ніж у тій, де проживає людина; масштаби міграції скорочуються зі збільшенням відстані; міграція частіше відбувається у декілька етапів; міграція населення є двосторонньою; мобільність людей визначається їх особистісними характеристиками (стать, вік, приналежність до певного соціального класу тощо).

Подальшого розвитку розроблена Равенштайном теорія міграції набула у роботах Е. Лі (1966), який вважав, що найбільший вплив на міграцію населення справляють саме внутрішні фактори або фактори виштовхування. Крім того, Лі встановив, що такі чинники, як відстань, наявність фізичних та політичних бар'єрів можуть не лише стримувати, а навіть запобігати міграції.

Теорія факторів «притягання-виштовхування» була покладена в основу інших, більш пізніх теорій міграції - неокласичної економічної теорії (1962-1969), теорії сегментованого ринку праці (1979) та теорії глобальних систем (1988).

Неокласична економічна теорія причину трудової міграції населення вбачає в географічних відмінностях у пропозиції та попиті на робочу силу. Згідно з даною концепцією, у країнах (регіонах) з надлишковою робочою силою спостерігається низька заробітна плата, тоді як регіони з дефіцитом робочої сили характеризуються високим рівнем зарплати. Розмір заробітної плати виступає як основний фактор виштовхування у регіонах походження мігрантів і основний фактор тяжіння у регіонах прибуття [2].

Теорія сегментованого ринку праці міграцію населення пояснює структурними потребами економік розвинених країн. Згідно з нею, розвинені країни є дуалістичними: вони мають первинний ринок із кваліфікованою та високооплачуваною працею та вторинний ринок низькооплачуваної праці. Приплив іммігрантів в країну є необхідним для того, щоб заповнити робочі місця на вторинному ринку праці, які є непривабливими для місцевих жителів.

Теорія глобальних систем стверджує, що міграція є результатом впливу процесу глобалізації на економіку окремих країн. Глобалізація передбачає підвищення трудової мобільності людей та їх здатності мігрувати з одного місця на інше у пошуку кращих умов життя. Цьому сприяє здійснення прямих іноземних інвестицій, формування транснаціональних корпорацій, процес урбанізації тощо.

Аналіз наукових публікацій вітчизняних та зарубіжних вчених, присвячених проблемам міграції населення [1; 2; 3; 4], дозволяє всі фактори притягання та виштовхування умовно розподілити на п'ять груп: економічні, соціальні, культурні, політичні та екологічні (табл. 1).

У складі економічних чинників, перш за все, варто відмітити рівень заробітної плати, якість життя, рівень безробіття, стабільність розвитку економіки та тип податкової системи.

Найбільшою мірою обсяги міжнародної трудової міграції населення визначаються відмінностями у розмірах заробітної плати на території окремих країн. Так, середньомісячна заробітна плата на території України у 2006 р. становила 146 євро. Натомість, у тих країнах, в які спрямовувалися основні потоки мігрантів з України, - Росії, Чехії, Польщі, Італії, Німеччині - відповідно 310, 690, 700, 2625 та 3532 євро [6, С. 94].

Низькі розміри заробітної плати в Україні ставлять частину населення на межу виживання. Аналіз статистичних даних переконує у тому, що у 2006 р. понад 18% осіб, які працювали на території держави, отримували заробітну плату нижчу за встановлений прожитковий мінімум [8, с. 231-232]. Такі дані свідчать про неприпустиме для будь-якого суспільства явище - поширення бідності серед працюючого населення. У високорозвинених країнах, в які виїжджають громадяни України у пошуках кращої долі, ситуація виглядає зовсім інакше. На їх території розмір мінімальної заробітної плати зазвичай встановлюється на рівні не нижчому, ніж прожитковий мінімум, що забезпечує працюючому населенню високу якість життя.

Таблиця 1

Фактори впливу на міжнародну міграцію населення

Фактори «виштовхування»	Фактори «притягання»
Економічні	
Низька заробітна плата	Висока заробітна плата
Низька якість життя	Висока якість життя
Високий рівень безробіття	Наявність вільних робочих місць
Економічна нестабільність	Стабільний розвиток економіки
Обтяжлива система оподаткування	Ліберальна система оподаткування
Соціальні	
Низька якість освіти	Висока якість освіти
Погані умови праці	Гарні умови праці
Недоступна система охорони здоров'я	Доступна та високоякісна система охорони здоров'я
Відсутність можливостей для професійної самореалізації	Наявність можливостей для професійної самореалізації
Культурні	
Релігійні переслідування	Свобода віросповідання
Етнічна дискримінація	Відсутність етнічної дискримінації
Расова дискримінація	Відсутність расової дискримінації
Політичні	
Відсутність демократії	Розвинена демократія
Політична нестабільність	Стабільність політичної системи
Корумпованість владних структур	Відсутність корупції
Екологічні	
Забруднене навколишнє середовище	Краща екологічна ситуація
Низька якість питної води та їжі	Чиста питна вода та екологічно безпечна їжа

* Таблицю складено автором на основі [1; 2; 3; 4].

Наступним чинником, який дуже часто змушує людей залишати їх рідні місця заради праці в інших країнах, є високий рівень безробіття. Статистичні дані доводять, що найбільший відтік мігрантів відбувається саме з тих областей України, в яких зареєстровано найвищі рівні безробіття (Волинської, Житомирської, Івано-Франківської, Рівненської, Тернопільської, Луганської, Чернівецької та Львівської). На тлі позитивного сальдо міждержавної міграції в Україні сальдо міграції у перелічених областях у 2006 р. набувало від'ємного значення [9, с. 212-213].

Варто відмітити, що у Російській Федерації та країнах Західної Європи рівень безробіття є не нижчим, а подекуди навіть вищим, ніж в Україні. Зокрема, у Російській Федерації фактичний рівень безробіття в 2006 р. становив біля 7%, Італії - 6,8%, Німеччині - 9,8%, Польщі - 13,8%, Чехії - 7,1% [6,

с. 113; 7, с. 260]. Однак, поряд із високим загальним рівнем безробіття перелічені країни відчувають гострий дефіцит працівників робітничих спеціальностей, таких як будівельники, прибиральники, працівники сільського господарства тощо. Такі «непривабливі» для місцевих жителів вакансії досить часто заповнюються за рахунок мігрантів із менш розвинених країн, до складу яких входить і Україна.

Причиною міграції населення в інші країни можуть також виступати надмірні розміри податків та складність їх сплати на батьківщині. Особливо чутливими до даного чинника є підприємці та ті особи, які отримують високі доходи.

За ступенем привабливості податкової системи для платників податків Україна посідає сьогодні передостаннє місце у світі [10, с. 47-49]. Гіршою є податкова система лише у Білорусії. Зокрема, за кількістю податкових платежів, які слід здійснити упродовж року, та часом, який на це витрачається, Україна займає 176 місце серед 178 країн світу, за податковим тягарем - 145. Найпривабливішою країною для платників податків є Мальдіви, які займають перше місце у рейтингу.

Міграцію населення з України посилює і такий чинник, як економічна нестабільність. Невпевненість у завтрашньому дні підштовхує працездатне населення до пошуку більш стабільних джерел доходу за кордоном, що дозволяє будувати плани стосовно свого майбутнього та майбутнього своїх дітей.

До основних соціальних чинників, які спричиняють міграцію населення, можна віднести умови праці, наявність можливостей для професійної самореалізації, якість системи освіти, доступність охорони здоров'я тощо.

Серед перелічених чинників визначальне місце посідають умови праці. Особливо чутливими до них постають особи, які займаються розумовою працею - лікарі, вчителі, науковці тощо. Так, наприклад, відсутність оснащених сучасною технікою лабораторій розглядається вітчизняними вченими як основний чинник, який змушує їх шукати кращої долі у зарубіжних вищих навчальних закладах і науково-дослідних інститутах.

За даними ЮНЕСКО на країни, що розвиваються, на території яких проживає 69,5% населення землі, у 2002 р. припадало лише 22,1% світових витрат на наукові дослідження. Зокрема, Росія, на території якої мешкає 2,3% населення світу, отримала лише 1,8% від світових витрат на наукові дослідження, тоді як США з їх 4,7% населення світу - 35%. У розрахунку на одного дослідника у тому ж році в середньому у світі витрачалося 150,3 тис. дол. США, у самих США - 230 тис. дол., у країнах Західної Європи - 177 тис. дол., тоді як у країнах СНД - 29,1 тис. дол. Певна річ, що за таких розбіжностей у фінансуванні, а отже, й умовах праці, високорозвинені країни постають більш привабливими для висококваліфікованих працівників з пострадянських країн. Останні отримують більше можливостей для професійної самореалізації за кордоном, ніж на батьківщині.

Вагомим чинником, який поживляє міграцію української молоді до більш розвинених країн, виступає бажання отримати високоякісну освіту у закордонних навчальних закладах, що дозволяє підвищити конкурентоспроможність на ринку праці. У 2007 р. майже 27 000 українців навчалися у зарубіжних вузах [11, с. 39-41]. Найбільш популярними країнами для навчання серед вітчизняних студентів залишаються США, Німеччина, Франція та Польща.

До складу основних культурних чинників, які впливають на обсяги міграційних потоків до тих чи інших країн, можна віднести етнічну та расову приналежність, а також свободу віросповідання. Так, з розпадом СРСР та проголошенням незалежності України почалося повернення до нашої держави етнічних українців та представників депортованих народів. Натомість, чимало росіян, білорусів, представників інших етносів "нового зарубіжжя" повернулися до країн свого походження. Із зняттям "залізної завіси" різко зросли масштаби еміграції з України за межі колишнього СРСР, спочатку переважно євреїв, німців та греків, а нині - представників практично усіх етносів [3, с. 164-165].

Окрім економічних, соціальних та культурних факторів, на міграційні наміри населення впливають політичні й екологічні чинники. До перших, зокрема, можна віднести ступінь розвитку демократії у країні, стабільність політичної системи, поширеність корупції тощо; до других - екологічну ситуацію, наявність доступу до чистої питної води та високоякісної їжі.

Політична нестабільність в Україні відіграє особливу роль у складі політичних чинників, оскільки вона не лише викликає зневіру людей до політичної системи та керівників держави, а й породжує економічну нестабільність. Разом із деформованою системою демократії політична нестабільність знижує впевненість людей у майбутньому, активізуючи їх міграційні настрої.

Варто також відмітити високий рівень корумпованості українського суспільства. За підрахунками Негіаде Роипдаіоп [11, с. 13-14], рівень корумпованості економіки України на сьогоднішній день становить 72%. Загалом, за індексом економічної свободи, який окрім свободи від корупції

включає в себе ще цілу низку інших свобод (свободу ведення бізнесу, свободу торгівлі, фіскальну, монетарну, інвестиційну, фінансову свободу тощо), Україна посідає 133 місце із 157 країн світу, що також слугує вагомим чинником «виштовхування» українських громадян за кордон.

Підсумовуючи викладене вище можна дійти висновку, що в Україні на сьогоднішній день у більшій мірі проявляється дія факторів виштовхування, ніж притягання, що призводить до великомасштабної зовнішньої трудової міграції населення.

Список використаної літератури

1. www.bank.gov.ua
2. www.ukrstat.gov.ua
3. Brettel C., Hollifield J.F. Migration Theory: Taking Across Disciplines. – New York: Routledge, 2007. – 304 p.
4. Міграційні процеси в Україні: сучасний стан і перспективи. / За ред. О.В. Позняка. – Умань, 2007. – 276 с.
5. Зовнішні трудові міграції населення України / За ред. Е.М. Лібанової, О.В. Позняка. – К.: РВПС України НАН України, 2002. – 206 с.
6. Малиновська О.А. Мігранти, міграція та Українська держава: аналіз управління зовнішніми міграціями: Монографія. – К.: Вид-во НАДУ, 2004. – 123 с.
7. Романюк М.Д. Міграції населення України за умов перехідної економіки: Методологія і практика регулювання. – Львів: Світ, 1999. – 292 с.
8. Статистичний щорічник України за 2006 рік / Державний комітет статистики України; За ред. О.Г. Осауленка. – К.: Видавництво «Консультант», 2007. - 551 с.
9. Europe in figures: Eurostat yearbook 2008 – Luxemburg: Office for Official Publications of the Europe Communities, 2008. – 566 p.
10. Праця України за 2006 рік / Державний комітет статистики України; Відп. за випуск Григорович Н.В. – К.: 2007. – 352 с.
11. Міграція населення України у 2006 році / Державний комітет статистики України; Відп. за випуск Стельмах Л.М. – К.: 2007. – 105 с.